

Vad man kan säga – och inte får

Av Mats Fält

Toleransen för vänsterns angrepp på yttrandefriheten är stor också på de mest respekterade universitetet i USA. Den politiska korrektheten sprider sig överallt.

AVEN I SVERIGE förekommer det en diskussion om gränserna för det fria ordet och balansen mellan rättvisa och jämlikhet. Inte lika intensivt som i till exempel USA, men dock. Skillnaden beror dels på att de värsta avarterna brett ut sig mer på andra sidan Atlanten, dels på att medvetenheten om problemet är större i USA. Juridiken har där en större roll inom både politik och näringsliv och konstitutionen är verkligen ett levande dokument, vilket är mer än man kan säga om våra svenska grundlagar.

Mona Sahlins ständigt pågående diskussion om kvotering baserad på etnisk tillhörighet inom utbildning och arbetsliv – förd på ett sluttande plan med riktning mot de lösningar som skapat allvarliga problem inte bara i USA – är en aktuellt folkhemsk parallell. Diskussionen om hur "hets mot folkgrupp" skall definieras är en annan. Är det tillåtet för kyrkor att sprida sina budskap, som predikats i hundratals år och i många fall nästan lika länge stämt väl överens med den allmänna opinionen, även när de innehåller hård kritik mot olika gruppers sätt att leva? Diskrimineringsombudsmanens konstaterande att det kan leda till skadestånd att använda beteckningen "negerboll", föranlett av en anmälan mot ett konditori i Sjöbo – av alla platser, hör till samma problemkomplex.

Statsapparaten allt tydligare tendens att bedriva offentligt finansierad opinionsbildning är en annan

sida av samma sak. Yttrandefriheten och allas likhet inför lagen kommer i kläm när diverse allmänt angelägna mål tillåts motivera undantag från dessa grundläggande principer. "Vägen till helvetet är", som bekant, "stensatt med goda föresatser".

Den amerikanske juridikprofessorn David E Bernstein beskriver i sin bok "You can't say that" hur betoningen på jämlikhet och arbetet mot diskriminering tillåtits inkräkta på yttrandefriheten och medborgarnas rätt att själva välja hur de skall leva sina liv. Bernstein betonar att skulden till denna negativa utveckling delas av höger- och vänstergrupper. Censur av böcker med omoraliskt innehåll drivs ofta av konservativa kristna – övergrepp mot skolor och företag i jämlikhetens namn stöds för det mesta av vänstern.

Bernstein framstår som en tämligen neutral men mycket kritisk betraktare. Han konstaterar att den amerikanska vänsterns skuld i det här sammanhanget är betydligt större och menar att även landets "liberaler" borde förstå att det är viktigt att verkligen slå vakt om yttrande- och organisationsfriheten. Även om vänsterns krav idag gynnas av utvecklingen är det inte givet att det alltid kommer att vara så. Den dag domstolarna upphör att genom domar genomföra det demokraterna inte lyckas samla stöd för i valen kan vänstern drabbas av allvarliga bakslag. Lite mindre jämlikhet idag är ett lågt pris att betala för att på lång sikt värna friheten från juridiska övergrepp.

Styrkan i Bernsteins bok är mångfalden av tydliga exempel. Ett handlar om nioåriga Fredrika i San Francisco vars mamma stämmer en dansskola för diskriminering eftersom dottern på grund av sin fysik inte ansågs lämplig att gå i ballettklassen. Skolan klarade sig till slut ur den juridiska striden men det krävde både tid och resurser. Skolans rätt att ställa konstnärliga krav accepterades. Bernstein redovisar flera liknande exempel där enskilda med stöd av diskrimineringslagarna ifrågasatt antagningsbeslut som fattats på sakliga grunder. Sunt förnuft ställs mot en fundamentalistisk styrkan av jämlikhetskravet.

Religiösa hyresvärdar som inte vill hyra ut lägenheter till ogifta par har också drabbats av domstolarnas krav på rättvisa. Många har tvingats betala höga skadestånd, trots att skyddet för religiösa uppfattningar i annan lagstiftning, med vissa variationer mellan delstaterna, egentligen är ganska starkt. Det skall enligt lagstiftarna vara möjligt att med religiösa motiv agera på ett sätt som inte stämmer överens med vad som annars anses vara helt rättvist.

ALLT KAN REGLERAS

Ett ganska känt exempel på vad lagstiftningen kan leda till är det fall då en öppet homosexuell scoutledare i Californien försökte bli kvar inom organisationen trots att detta inte var möjligt enligt organisationens regler. Scoutrörelsen vann till slut fallet. I motsvarande tvister om kvinnors rätt att vara med i mansorganisationer och medborgares rätt att bli medlemmar i organisationer vars mål de varit motståndare till har resultaten varierat. Domstolarna har ofta hävdats att organisationernas ideologiska uppfattningar inte haft avgörande betydelse för verksamheten, vilket då öppnat för att tvinga fram medlemskap även för motståndare. Bernstein konstaterar att vänstern sällan tänkt tanken att även

högeraktivister på samma sätt skulle kunna bli medlemmar i och undergräva vänsterinriktade rörelser arbete.

En ofta aktuell fråga är med vilken rätt juristerna alls går in och påverkar hur privata organisationer agerar. Att på juridisk väg ifrågasätta offentlig verksamhets sätt att fungera är mer naturligt. Domstolarna har successivt utvidgat sin makt med hänvisning till kopplingen till den offentliga sektorn. Föreningar som möts i skattefinansierade kommunala skollokaler och universitet vars elever får statliga stipendier anses på grund av dessa förhållanden kunna regleras på samma sätt som offentliga institutioner. Mycket få universitet kan i praktiken verka utan att studenterna tar del av offentliga subventioner.

INSTRUMENT FÖR CENSUR

En student på ett universitet i Florida ifrågasatte en svart lärares användning av en bild på ett lättklätt svart-vitt par i undervisningen. Diskrimineringslagarna användes för att hävda att bilden innebar könsdiskriminering. Det framgick av fallet att det som mobiliserat motståndet snarare var det faktum att mannen på bilden var svart. Trots detta backade först universitetet, skräckslaget på grund av risken för dålig publicitet och skadestånd, och flyttade på läraren. Senare fick han upprättelse av mer sansade domare. Bernstein betonar att just risken för problem, inte alls bara lagens bokstav, skrämmer till tystnad och får till exempel universitet att acceptera även orimliga krav och önskemål.

Det mest orwelliska inslaget i boken är beskrivningen av hur bostadsdepartementets jurister under Clinton försökte använda diskrimineringslagstiftningen för att sätta munkavle på grupper som protesterade mot olika byggprojekt. Genom att tolka kritiken som om den i första hand var riktad mot

olika minoriteter, etniska och sociala, ville departementet få stöd för att tysta kritiken och till och med tvinga fram stöduttalanden för just de projekt som de lokala opinionsgrupperna ville stoppa. Efter inledande framgångar stoppades censurförsöken längre upp i det juridiska systemet och departementet har tvingats byta taktik.

Enligt Bernstein har en viss tillnyktring skett under senare år. Högsta domstolen har backat och inskränkt rätten att reglera privata organisationer. Skyddet för yttrandefriheten och organisationsfriheten är något tryggare idag. Samtidigt har domstolen ofta undvikit att ta klar ställning, speciellt när det aktuella ämnet upplevts som kontroversiellt. Istället har man valt att med stöd av någon teknikalitet nå ett rimligt resultat utan att slå fast nya tydliga principer.

Författaren har en betydligt mer negativ syn på den gamla medborgarrättsorganisationen ACLU – American Civil Liberties Union. Den grundades för att slå vakt om de grundläggande fri- och rättigheterna och är ofta engagerad i mål som rör dessa frågor. Successivt har dock inriktningen blivit allt mer politiskt korrekt och jämlikhet prioriteras numera ofta före yttrande- och organisationsfriheten. ACLU stöder fortfarande både nazisters och rasisters rätt att tala och demonstrera men när etniska minoriteter angriper privata institutioner får principerna ofta stå tillbaka. ACLU stöder sedan 1972 kvotering på etnisk grund inom utbildning och arbetsliv – något man tidigare helt avvisade. Samtliga ACLU-avdelningar i Kalifornien stöder idag universitetens försök att med så kallade "speech codes" reglera vilka åsikter som får framföras.

Att ACLU, grundat 1920, inte alltid står på frihetens sida kanske inte är så konstigt med tanke på att grundaren, Roger Baldwin, var en varm

vän av Sovjetunionen. Enligt Baldwin var friheten mycket större i kommuniststaten än i något annat land. Efter pakten mellan Hitler och Stalin 1939 bröt dock ACLU följande år alla band med kommunismen och dess företrädare.

UNCIVIL WARS

En mer dramatisk skildring av hur yttrandefrihetens gränser krympts i det stora landet i väster finns i David Horowitz "Uncivil Wars". Horowitz är en tidigare vänsteraktivist som avfallit och istället blivit uppmärksam högerdebattör och framgångsrik författare. Han har kvar sitt engagemang för medborgarrättsfrågor sedan 1960-talet och även sitt breda kontaktnät bland de som han tidigare även delade ideologisk övertygelse med, något som ofta stör hans argaste kritiker.

"Uncivil Wars" handlar om Horowitz kampanj mot idén att USA:s svarta borde få ekonomisk ersättning för slaveriets konsekvenser. Författaren har ett stort antal goda argument för att detta är en tämligen befängd tanke, bland annat att de som var slavar inte längre finns kvar, att inga svarta har det bättre än de som bor i dagens USA och att även många andra skulle kunna ställa motsvarande krav på lika tveksamma grunder. En detalj är det intressanta faktum att krav ställs på USA men aldrig på till exempel arabvärlden, som under mycket längre tid förslavade många fler afrikaner. Bokens viktiga budskap är dock inte detta utan bilden av hur Horowitz försök till radikal politisk kampanj i denna fråga bemöttes på landets universitet.

Många universitetstidningar vägrade att ta in hans upprop mot ersättningsidén som annons eftersom de inte sympatiserade med åsikterna. De flesta som gjorde det backade sedan och bad om ursäkt, skällde grundlöst ut Horowitz som extremist på ledarplats och gav stort utrymme

åt hans motståndare. För det mesta utan att alls gå in i sakfrågan.

Det sägs ibland att USA:s elituniversitet var den enda plats i världen där marxismen togs riktigt på allvar – som ett positivt ideal. Det är därför Harvard ibland kallas "Kremlin on the Charles" – efter en känd byggnad i Ryssland och en lokal flod. Trots detta är det både fascinerande och skrämmande att följa hur Horowitz och hans meningsfränder bemöts på dessa universitet där landets elit till ett mycket högt pris utbildar sina barn. Det ligger nog mycket i den konservativa skribenten William F Buckleys tes att det är

bättre att styras av de första 100 personerna i Bostons telefonkatalog än av professorerna på Yale.

VÅLD SOM ARGUMENT

När Horowitz skall delta i möten på olika campus försöker vänsteraktivister handgripligen omöjliggöra detta. Åtskilliga möten ställs in, andra förstörs av skrånande vänstergrupper – ofta utan några egentliga protester från universitetens ledningar. Det är helt accepterat att vänstergrupperna får agera på detta sätt. Ofta handlar det om mycket extrema organisationer med marxistiska eller direkt rasistiska ideal.

Även våld är en tolererad kampmetod, liksom att stjäla och bränna konservativa universitetstidningar. Ensidigheten och undfallenheten för direkta övergrepp är förbluffande.

Övertramp till vänster går för det mesta obemärkt förbi. När högergrupper skriver texter som tar ut svängarna lite mer än vanligt kan de däremot drabbas av drakoniska bestraffningar, som avstängning eller andra former av trakasserier. Värdet av en fri och öppen debatt är uppenbarligen inte intressant på dessa lärdomssäten. Horowitz konstaterar bitert att de regler han själv var med om att driva fram från vänster på 1960-talet för att vidga debatten nu istället används för att tysta dissidenter.

Nu är självfallet inte Yale och Harvard "Main Street USA" – lika lite som New York eller San Francisco. Det finns dessutom en växande grupp studenter som trots den överväldigande "liberala" dominansen lämnar även elituniversiteten med en mer konservativ syn på världen och värdet av kapitalism och frihet. Den saga som berättas i "Uncivil Wars" förblir dock angelägen.

Faran är möjligen att den förbluffade läsaren leds att tro att det är väldigt mycket bättre i vårt land. På universiteten har det inte gått lika långt men i svenska media är ensidigheten självfallet mycket mer utpräglad. Ett litet exempel är den lokala förortsbokhandels vinterkatalog: Den som vill lära sig något om USA erbjuds, med entusiastiska kommentarer, enbart Al Frankens och Michael Moores extremt vinklade försök till lustmord på George Bushs Amerika...

Mats Fält (mats.falt@tyreso.se) är kommunalråd i Tyresö.

BOKFAKTA

David E Bernstein, *You can't say that, Cato* (Washington, 2003)
David Horowitz, *Uncivil Wars, Encounter Books* (2002).

Fredric Bedoires stora verk om det mycket betydelsefulla judiska bidraget till Europas arkitektur under seklet 1830–1930 har nu kommit i ny, reviderad upplaga med mjuka pärmar. Samtidigt ges boken ut i engelsk översättning. Bedoires verk behandlar både arkitekter och beställare av judisk börd. Här ljusgården i varuhu-

set Grands Magasins du Printemps i Paris, byggd 1881–85.

BOKFAKTA

Fredric Bedoire.
Ett judiskt Europa: Kring uppkomsten av en modern arkitektur 1830 – 1930.
Carlsson Bokförlag, 2003.